

MAANDBLAD VOOR ACCOUNTANCY EN BEDRIJFSHUISHOUDKUNDE

ONDER REDACTIE VAN R. A. DIJKER, G. P. J. HOGEWEG, PROF. Dr. A. B. A. VAN KETEL, PROF. TH. LIMPERG JR.,
A. NIERHOFF, M. PIMENTEL EN H. R. REDER.

RUBRIEK REDACTUREN: EXAMEN-VRAAGSTUKKEN: Drs. ABR. MEY EN Drs. J. PAARDEKOOPER — LITERATUUR: Drs. S. KLEEREKOPER —
BESLECHTE GESCHILLEN: PROF. M. CH. ZEVENBERGEN — UIT DE FINANCIËLE HUISHOUDING DER OVERHEID: J. H. TEXTOR — UIT HET BUITEN-
LAND: Ch. HAGEMAN, Drs. A. TH. DE LANGE, A. M. VAN RIETSCHOTEN EN Drs. E. P. M. VAN WAES — EFFICIENTIE: R. W. STARREVELD —
BELASTINGVRAAGSTUKKEN: W. WESTRA — REPERTORIUM VAN TIJDSCHRIFT LITERATUUR: Mev. Dr. R. PHILIPS, Drs. G. L. GROENEVELD,
J. P. DE HAAN EN J. C. SPANGENBERG

BUITEN DE VASTE RUBRIEKEN WERDEN IN DEN VORIGEN JAARGANG BIJDRAGEN GEPLAATST O.A. VAN Drs. F. Th. BEDEAUX, B. v. d. BERG,
W. N. DE BLAAY, E. v. DIEN, F. F. VAN DOORNE, F. N. GLAVIMANS Jr., J. GOUDRIAAN, Drs. J. F. HACCOÛ, J. H. HAGEMAN, Th. v. HOORN,
C. H. A. J. JANSSENS, L. VAN KAMPEN, T. K. KEUZENKAMP, T. v. d. KOOY, G. H. LUYENDIJK, Ir. K. F. MALLEË, W. A. NELIS, JAMES POLAK,
Dr. M. J. H. SMEETS, F. SWART, W. J. TOMBE, Drs. W. P. DEN TURK, J. v. d. WOLF.

SECRETARIS DER REDACTIE - C. VERWEY
TESSELSCHADESTR. 15 - AMSTERDAM, TEL. 82444

UITGEVER: J. MUISSSES — PURMEREND
TELEFOON 77 — GIRO No. 15062

DE COPIE VAN INGEZONDEN BIJDRAGEN WORDT NIET TERUGGE
GEVEN. - NADruk IS GEORLOOFD. ZOO DE BRON WORDT GE-
NOEMD. - BOEKEN TER RECENSIE EN ALLE ANDERE STUKKEN
VOOR DE REDACTIE ZENDE MEN AAN DEN SECRETARIS.

VERSCHEIJNT MAANDELIJKS. BEHALVE IN DE MAAND AUGUSTUS.
ABONNEMENT PER JAAR F 10.—. FRANCO PER POST F 10.24. BUITEN-
LAND F 10.60. — MEN ABONNEERT ZICH VOOR DEN GEHEELEN
JAARGANG

INHOUD:

Van de Redactietafel	Biz.	97
De theorie van de vervangingswaarde	„	97
door Drs. S. Kleerekoper		
Eenige bedrijfseconomische aantekeningen omtrent mijn- bedrijven	„	101
door A. Ritz		
Enkele toepassingen van de nieuwe Hollerithmachines	„	105
door A. J. van Noordwijk		
Belastingvraagstukken	„	110
Red. W. Westra		
Art. 19 der Omzetbelastingwet		
Examenvraagstukken	„	111
Red. Drs. Abr. Mey en Drs. J. Paardekoper		
Federatief examen N. I. v. A. en N. O. v. A, November 1934, NIV, door Drs. Abr. Mey		

VAN DE REDACTIETAFEL

Wij brengen den lezers in herinnering dat er in Augustus
geen nummer zal verschijnen.

DE THEORIE VAN DE VERVANGINGSWAARDE

Algemeene Inleidende Opmerkingen.

Met bijzonder genoegen heeft ondergeteekende kennis ge-
nomen van de polemiek van de hand van Dr. O. Bakker in
M.A.B. Mei 1935, waarin een poging wordt gedaan om klaar-
heid te scheppen ten aanzien van eenige moeilijke punten van
de theorie van de vervangingswaarde. Verheugend is het, dat
ten aanzien van bepaalde punten tusschen Dr. Bakker en mij
eenstemmigheid bestaat, een eenstemmigheid, die ook door mijn
opponent expliciet word vastgesteld.

Dit neemt intusschen niet weg, dat er een aantal principiele
punten overblijven, ten aanzien waarvan nog voorzeker van een
theoretische en practische controversie kan worden gesproken.
De bedoeling van dit artikel is, deze punten principieel en
scherp te stellen en zoo mogelijk de zakelijke discussies te doen
continueeren teneinde aldus de oplossing der moeilijkheden te
helpen benaderen.

§ 1. In M.A.B. pag. 67, 1e kolom geeft mijn opponent toe,
dat de toepassing van de theorie van de vervangingswaarde
door hem wordt aanvaard ten aanzien van de kostprijsbereke-

ning doch wordt verworpen ten aanzien van de winst-(inko-
mens-) bepaling.

Een dergelijke opvatting lijkt mij kwalijk te verdedigen.

Onverschillig hoe men de begrippen winst of inkomen ook
wil definieeren, in iedere definitie zal toch opgesloten moeten
zijn, dat in de bedrijfshuishouding slechts dan van winst sprake
is, wanneer en voorzover de opbrengst den kostprijs overtreft.
De opbrengst is steeds een objectief tastbaar gegeven (n.l. de
bekende verkoopprijs); de theoretische en practische moeilijk-
heid bestaat altijd ten aanzien van het bepalen van den kost-
prijs.

Hieruit volgt dus:

a. Als de theorie van de vervangingswaarde juist is voor het
bepalen van den kostprijs, is zij dit impliciet voor het bepalen
van de winst.

b. Als Dr. Bakker de theorie van de vervangingswaarde af-
wijkt voor de winstbepaling doet hij dit impliciet voor de kost-
prijsberekening.

c. De stelling van Dr. Bakker, dat de theorie van de vervan-
gingswaarde juist is voor de bepaling van den kostprijs, maar
onjuist voor het bepalen van de winst, bevat dus een innerlijke
tegenstrijdigheid en komt zodoende in conflict met de grond-
slagen van de logica.

Ik ben er zeer benieuwd naar hoe Dr. Bakker deze moeilijk-
heid zal oplossen, omdat wanneer hem dit gelukt, hij een bron
van misverstand is onze wetenschap tot klaarheid zal hebben
gebracht. ¹⁾

§ 2. Ernstig bezwaar moet ik maken tegen de *methode*, die
mijn opponent volgt om aan te toonen, dat de theorie van de
vervangingswaarde niet bruikbaar zou zijn voor het bepalen
van de winst.

De juistheid van zijn boekhoudkundige calculaties zal ik in
een afzonderlijk aantal paragrafen van dit artikel betwisten
maar eerst wil ik er met nadruk op wijzen, dat hij nooit uit een
boekhoudkundige opstelling ²⁾ iets zal mogen concluderen ten
opzichte van het begrip van de winst. In theoretisch opzicht is,
hetgeen Dr. Bakker hier doet, een ernstige achteruitgang. Ik
beschouw het als een van de belangrijkste resultaten van het
wetenschappelijk bedrijfseconomisch onderzoek van het laatste
decennium, dat we geleerd hebben, dat de *boekhouding* het *in-
strument* is van den bedrijfseconoom. De zaak staat dus zoo: de

¹⁾ Een dergelijke moeilijkheid b.v. ondervindt men bij de lectuur van
het werk van *Schmalenbach*, b.v. in zijn „Dynamische Bilanz“.

²⁾ M.A.B. pag. 68.

bedrijfseconoom zal op grond van begrippen en theorieën, die hij geheel zelfstandig opbouwt, regels geven ten aanzien van allerlei vragen van bedrijfseconomischen aard, zóó ten aanzien van de winstbepaling.

De boekhouding kan in dit verband tweërlei dienst doen en wel:

- het verschaffen van *cijfers*, die als objecten zullen gelden waarop bovenbedoelde begrippen en theorieën zullen worden toegepast;
- het weer tot andere cijfers verwerken van deze eerstbedoelde cijfers onder toepassing van de bovenbedoelde begrippen en theorieën.

Dr. Bakker nu begaat de, naar mijn meening, ernstige fout om b.v. op pag. 68, 2e kolom boven, M.A.B. uit een boekhoudkundige opstelling een conclusie te trekken omtrent het *begrip* winst. Methodologisch moet ik dit verwerpen.

Ten overvloede wijs ik op twee punten.

- In „Bedrijfseconomie” komen inderdaad verschillende boekhoudkundige voorstellingen voor.

Bij aandachtig lezen zal het opvallen, dat met geen van deze boekhoudkundige voorstellingen ook maar iets anders gedaan is, dan geïllustreerd, hoe de, door de autonome bedrijfseconomie ontworpen economische normen in de boekhouding kunnen worden verwezenlijkt. Nergens is uit comptabele opstellingen eenige bedrijfseconomische begripsbepaling of norm afgeleid. Naar mijn weten heb ik dit nooit *ergens* gedaan. Mocht Dr. Bakker een publicatie van mijn hand kunnen aanwijzen, waar ik mij aan een dergelijke verwisseling zou hebben schuldig gemaakt, dan zal ik zonder eenige terughouding, dit als een methodologische fout erkennen.

- Deze critiek treft — zooals reeds hierboven is opgemerkt — slechts de methode, die mijn opponent op pag. 68 e.v. M.A.B. volgt.

De materiele juistheid van zijn deducties zal in de volgende paragrafen van dit artikel nader worden onderzocht.

§ 3. De strekking van het betoog van Dr. Bakker komt verder hierop neer, dat

1o. de theorie van de vervangingswaarde tot juiste winstbepaling leidt bij waardeveranderingen van het geld.

2o. deze theorie onbruikbaar is bij waardevast geld.³⁾

Op pag. 70, 2e kolom t.a.p. schrijft Dr. Bakker:

„Zijn (d.i. K.'s) bewering is, dat ze juist in principe „alleen voor waardevast geld geschreven is en dat inflatie en deflatie een afzonderlijke behandeling zouden „eischen.”

En dan volgt één regel later een citaat uit „Bedrijfseconomie”, dat luidt:

„Uiteraard geeft dus deze theorie geen bijzondere regels, „die den bedrijfsleider moeten leeren hoe hij zijn bedrijfshuishouding door een periode van inflatie moet heenlootsen. Inflatie zou als *caput selectum*, bij de toepassing „van de theorie op bijzondere praktische gevallen behandeld moeten worden. Dit behoort echter in een inleiding „niet thuis!”

Het is duidelijk, dat Dr. Bakker hier niet juist interpreteert. Als ik toch zeg dat:

1o. de theorie geen *bijzondere* regels geeft (voor inflatie);

2o. inflatie als *caput selectum* voor de toepassing van de theorie op bijzondere gevallen moeten worden behandeld, volgt hier toch onmiddellijk uit, dat door mij wordt gesteld, dat de theorie juist wel en óók geldt voor inflatie, doch dat haar toepassing voor dit geval in een algemeene behandeling nog niet aan de orde komt. De tegenstelling, die Dr. Bakker hier meent te zien bestaat dus in werkelijkheid niet.

Ten overvloede mag ik er op wijzen, dat door mij sinds jaren in woord en geschrift geageerd wordt tegen de devaluatie en dat een voornaam deel der argumenten, die ik hierbij gebruik,

³⁾ M.A.B. pag. 67, 2e kolom.

onmiddellijk afgeleid wordt uit de theorie van de vervangingswaarde. Het zal mijn opponent gemakkelijk vallen om zich van de juistheid van deze mededeelingen te overtuigen.

Materiele bijzondere critiek.

§ 4. Gaan we nu over tot het behandelen van het voorbeeld 1, M.A.B. pag. 67, 2e kolom e.v.

Het gaat om een onderzoek naar de consequenties van de theorie van de vervangingswaarde bij waardevast geld. Dr. Bakker zegt:

„Als alle bedrijfshuishoudingen op 1 Mei van het be- „doelde artikel gemiddeld a eenheden hadden, dan is het „onmogelijk, dat ze op 1 Juni, hun oude voorraden ver- „koopende, weer a kunnen aanschaffen; het totaal aanbod „is zoodanig, dat ze gemiddeld niet meer dan $\frac{10}{12}$ a een- „heden kunnen kopen. Het is dus logisch, dat de be- „drijfshuishouding in voorbeeld 1 genoemd, na verkoop „van de partij goederen op 1 Juni een $\frac{10}{12}$ maal zoo „grote partij terug koopt.”

De Heer Bakker stelt n.l. dat een vermindering van het aanbod met 20 % boven 't honderd den prijs juist met 20 % heeft doen stijgen. Vóór deze prijsstijging kocht een bepaalde bedrijfshuishouding a eenheden voor f 1000.— en na de prijsstijging in overeenstemming met de inperking van het aanbod juist $\frac{10}{12}$ a eenheden eveneens voor juist f 1000.—, dit laatste omdat volgens de definitie het prijsniveau constant gebleven is.

Na den inkoop van die $\frac{10}{12}$ a eenheden bezit onze koopman dus aan activa:

Goederen	f	1000.—
Kas	„	300.—
	f	1300.—

en dit geeft bij een aanvangsvermogen van f 1000 een surplus van f 300.—, dat Dr. Bakker winst noemt.⁴⁾

Nu moet ik al dadelijk een zeer principieel bezwaar maken tegen de stelling van Dr. Bakker, dat als de prijzen met 20 % stijgen dan alle bedrijfshuishoudingen hun inkoop met 20 % boven 't honderd zullen verminderen — ook bij gelijkblijvend prijsniveau.

Immers wanneer het aanbod van grondstoffen afneemt zal de concurrentie onder de afnemers er toe leiden, dat de prijs ervan wordt opgedreven. Dit is de functie van de prijsvorming in de kapitalistische maatschappij en deze functie zal naar twee kanten uitwerken.

1°. De prijsstijging op de grondstoffenmarkt zal de productie prikkelen en voorraden liquideeren waardoor ten slotte de intredende grondstoffensechaarste zal worden geremd;

2°. De bedrijfshuishouding, die in de meest gunstige positie verkeert, zal door het opdrijven van den prijs

- zich zelf zijn oorspronkelijk quantum secureeren (continuïteit);
- haar zwakkere zusters geheel of ten deele van de markt verdringen.

Dit alles is heel oude kost maar toch door Dr. Bakker over het hoofd gezien.

De balans, die Dr. Bakker afdrukt op pag. 68, 2e kolom boven zou dus voor een bedrijfshuishouding, die volkomen haar continuïteit handhaaft, moeten luiden:

BALANS OP 1 JUNI.

Voorraad goederen a eenheden ...	f	1200.—	Vermogen	
Kas	„	100.—	1 Mei	f 1000.—
			Reserve voor prijs- verschillen ..	„ 200.—
			Winst	„ 100.—
	f	1300.—		f 1300.—

⁴⁾ Den lezer wordt aanbevolen om de beschouwing van Dr. Bakker zelf (M.A.B. pag. 68) nog eens in origineel te bestudeeren.

Wellicht zullen er nu andere bedrijfshuishoudingen zijn, die zelfs minder dan $\frac{10}{12}$ van het oorspronkelijke aantal eenheden zullen inkoopen. ⁵⁾

Voor deze bedrijfshuishoudingen zijn nu inderdaad een groot aantal mogelijkheden gegeven. Zij alle kunnen worden ingedeeld in 2 groepen:

a. Te eeniger tijd zullen de bedrijfshuishoudingen hun oude continuïteit weer opvatten, d.w.z. weer de volle a eenheden kopen;

b. Dit zal niet meer het geval zijn.

Geval a. valt uiteen in 2 „sub” gevallen:

α. De oude continuïteit wordt opgevat tegen stijgende prijzen. In dit geval is de betwiste f 200.— natuurlijk geen winst.

β. De oude continuïteit wordt opgevat à raison van f 1000.— In dit geval is de betwiste 200.— inderdaad winst, maar dit vloeit rechtstreeks en onmiddellijk voort uit de theorie van de vervangingswaarde en is ook in „Bedrijfseconomie” met nadruk vermeld.

Ik citeer „Bedrijfseconomie” § 97 sub b pag. 88 zijnde een geval, waarin de vervangingswaarde uit hoofde van haar eigen theorie niet geldt, maar dan geldt *noch de kostprijscalculatie noch de winstbepaling, op basis van vervangingswaarde.*

b. „De vervanging blijft principieel achterwege zoals „het geval is bij incidenteele speculatie. Koopt men eenmaal een partij effecten voor f 1000.— en verkoopt men „deze partij voor f 1500.—, dan is er een winst van „ f 500.—, althans van het standpunt van de bedrijfshuishouding bekeken. De wet van de continuïteit geldt bij „incidenteele handelingen niet en alles wat uit de wet van „de continuïteit wordt afgeleid geldt dus in deze gevallen evenmin. De theorie is er eene voor continuele productie zoals wij reeds boven betoogd hebben.’

Inderdaad is het geval dat Dr. Bakker behandelt — wil het überhaupt zin hebben — er een van incidenteele speculatie omdat het „toevallig” gelukt is om voor niet meer dan f 1000.— de oude continuïteit weer te herstellen (ons geval a, β) en volgens de theorie van de vervangingswaarde zelf is dan het verschil tussehen historischen kostprijs en opbrengstwaarde juist de winst.

Voor een nadere toelichting van de bewering, dat Dr. Bakker niet over continuele productie maar over incidenteele speculatie beschouwingen houdt, mag ik o.a. verwijzen naar hetgeen in „Bedrijfseconomie” is behandeld van de theorie van den voorraad.

Hier volsta ik met er op te wijzen, dat in iedere organisatie de grootte van den voorraad door de organisatie in haar geheel bepaald wordt en dat de prijs- en voorraadpolitiek van Dr. Bakker — afgezien van alle overige bezwaren — het bestaan van marktanalyse, contracten, planning, bedrijfsbegroting enz. volkomen negeert: een typisch kenmerk van incidenteele speculatie. Immers Dr. Bakker bepaalt de grootte van den voorraad op grond van liquide middelen (f 1000.—) met negatie van alle overige hier genoemde factoren. Zie hierover verder § 6.

We komen nu tot geval b. Hierover kunnen we kort zijn.

Ofschoon het geval weer volkomen theoretisch is valt het onder het hierboven geciteerde uit „Bedrijfseconomie”. Dit blijkt het duidelijkste als wij het tot het extreme voeren. Als nooit weer vervangen wordt, d.w.z. als wordt geliquideerd, is al hetgeen er meer is dan het initiale vermogen, winst. Overigens een grondopvatting van de theorie der vervangingswaarde. ⁶⁾

⁵⁾ Ik stel dit slechts voorloopig om door Dr. Bakker tegemoet te komen het debat te vergemakkelijken. In waarheid zal hier ook vaak door het opgebruiken van voorraden de mogelijkheid bestaan, dat allen tegen stijgende prijzen volkomen hun oude continuïteit handhaven. In § 6 kom ik hierop nader terug.

⁶⁾ Zie „Bedrijfseconomie” pag. 245.

Het geval b. beteekent, zooals het hier theoretisch is gesteld, gedeeltelijke liquidatie. Door het afbreken van de continuïteit geldt hier de vervangingswaarde niet, *maar dan geldt noch de kostprijscalculatie noch de winstbepaling op basis van vervangingswaarde.*

§ 5. *Beknopte samenvatting en kleine uitbreiding van § 4.*

Dr. Bakker stelt dat winst is opbrengstwaarde minus historische uitgaafprijs ingeval van een vast prijsniveau. Hij argumenteert dit, door er op te wijzen, dat bij stijgende prijzen, zonder dat in het geld waardeveranderingen optreden, hetzelfde bedrag zal worden besteed voor inkoop van minder goederen. ⁷⁾

Surplussen behaald met verkoopen van oude voorraden zijn dan „overbodig” en mitsdien winst.

Volgens mij is dit onjuist omdat:

a. Het niet waar is, dat hetzelfde bedrag zal worden besteed om minder goederen in te koopen. Veeleer zal de concurrentie er toe leiden om tegen stijgende prijzen den voorraad op normale grootte te houden. Zie hiervoor § 6.

b. Als een theoretisch geval zich eens mocht voordoen, dat men juist op het hoogtepunt van de prijzen verkoopt, en dan zich geheel of gedeeltelijk uit de markt terug gaat trekken, ontstaat hierdoor hoogstens een *incidenteele speculatiewinst*. Hierin ligt echter nooit een waardetheorie voor continuele productie opgesloten. Al deze gevallen kunnen juist met de theorie van de vervangingswaarde zeer nauwkeurig worden geanalyseerd.

Echter zal het nooit lukken om uit deze gevallen een algemeen regel af te leiden, omdat de opvatting van Dr. Bakker impliceert, dat men vooraf weet tegen welke prijzen men in de toekomst zal inkoopen. Omdat hieraan nooit kan worden voldaan verliest het voorbeeld van Dr. Bakker iedere algemeene beteekenis.

§ 6. Ik kom nu tot het meer genoemde punt van het inkoopen van $\frac{10}{12}$ a eenheden en het miskennen van het beginsel van de continuïteit en de theorie van den voorraad, die hier naar mijn meening in opgesloten ligt.

Dr. Bakker zegt weliswaar de continuïteit als grondbeginsel te aanvaarden, maar als hij slechts $\frac{10}{12}$ a eenheden tengevolge van een prijsstijging inkoop, doorbreekt hij dan niet zijn continuïteit? En is zijn beroep op de praktijk (men denke aan het fijner spinnen b.v.) niet onjuist? Het is toch zoo dat iedere producent een positie op zijn verkoopmarkt heeft, die toch niet zal toelaten bij iedere prijsverandering het product te gaan veranderen! Men hoeft nog geen aanhanger van de grensnuttheorie te zijn om hiervan het onmogelijke in te zien! En ook ziet men in de geheele opvatting van Dr. Bakker een miskening van de functie van den voorraad. Als de productie van de grondstoffen minder rijkelijk is uitgevallen, zullen dan niet veeleer door het opgebruiken van de voorraden *tegen stijgende prijzen* de producenten trachten hun continuïteit te handhaven?

Het stellen van al deze vragen is tegelijkertijd het beantwoorden ervan en houdt n.m.m. een afwijzen in van de premissen, waar Dr. Bakker van uit gaat.

Voordat ik de discussie vervolg meen ik nu te mogen opmerken, dat na dit afwijzen van de ideeën van Dr. Bakker ik mij er ontslagen van kan achten om te dezer plaatse nog eens de positieve theorie van de vervangingswaarde uiteen te zetten. Hiervoor kan ik verwijzen naar „Bedrijfseconomie.”

§ 7. Het is mogelijk, dat mijn opponent mij zal tegenvoeren, dat in mijn voorbeelden *niet* is uitgegaan van waardevast geld omdat ik onderstel, dat door sommige bedrijfshuishoudingen voor stijgende prijzen zal worden ingekocht. Ik zou dit te eenemale willen ontkennen, doch wil voorloopig volstaan met te wijzen op het volgende. De zaak is eigenlijk irrelevant omdat a. door mij steeds is beweerd, dat de theorie geldt voor waarde-

⁷⁾ Liefhebbers van het handelsrekenen zouden zeggen: Dr. Bakker rekent met de vaste waarde in het binnenland.

vast en niet waardevast geld beide en dat ik alleen de behandeling voor een geval van inflatie voor een monografische analyse meende te moeten reserveeren.

b. De discussie of de gevallen die ik stel nu inderdaad volkomen waardevast geld — of niet — impliceren ons volkomen van de hoofdzaak afvoert en ons leiden tot een debat over het begrip „waardevast geld” of nog breeder gezien „monetaire conjunctuurtheorie”. Ik meen dat op het oogenblik Dr. Bakker noch ik behoefte hebben aan een dergelijk debat; Dr. Bakker niet omdat hij, toegevend, dat onze controverse zich op dit punt toespitst, hiermede impliceert, dat op het punt der eigenlijke waardetheorie zijn critiek geen doel heeft getroffen.

Persoonlijk zou ik dit wel heel plezierig vinden, maar ik meen toch, dat het fair is mijn opponent hierop bij voorbaat te wijzen.

§ 8. Ik hecht er zeer aan om er op te wijzen, dat Dr. Bakker in zijn beschouwingen doet denken aan de opvattingen van Schmidt. De opvatting, dat bij stijgend prijsniveau iedere bedrijfshuishouding op het gemiddeld niveau moet blijven en zij dus allemaal hun voorraad met een evenredig deel moeten inperken, is een toepassing van het dogma van Schmidt, dat iedere bedrijfshuishouding haar „relatieve plaats” moet behouden. Een enkel citaat ter toelichting.

„Verarmt sie (d.w.z. de „Gesamtproduktion”, S. K.) so „wird die Einzelunternehmung ebenfalls quantitativ verarmen müssen, sie hat nur noch Anspruch auf einen relativen Anteil der jetzt geminderten Produktion, und ihre Vermögensteile müssen soweit sie nicht mehr für Produktion und Umsatz beansprucht werden, unter ihre Ersatzwerte sinken. Erfolgt Produktionsanreicherung, so erlaubt der Kreislauf der Wirtschaft bei sonst gleichbleibenden Verhältnissen eine proportionale Anreicherung der Einzelunternehmung, deren Vermögensteile über den Ersatzwert steigen werden, soweit sie nicht zu Erzeugung oder Umsatz ausreichen.”⁸⁾

Op zichzelf is hierom de opvatting van Dr. Bakker natuurlijk noch juist noch onjuist. Wel wijs ik er op, dat in M.A.B. jaargang 1932 de Heer A. Mey de opvattingen van Schmidt grondig heeft gecritiseerd. Hierop heb ik reeds gewezen in „Bedrijfs-economie” pag. 90 en Dr. Bakker had toch eigenlijk met deze critiek wel rekening dienen te houden. Overigens is het merkwaardig, dat soms tegen de Nederlandse vervangingswaarde theorie wordt aangevoerd, dat zij wezenlijk zou zijn beïnvloed door het werk van Schmidt; volkomen ten onrechte overigens.

Dat, nu wij hier de eerste ernstige critiek op de Nederlandse vervangingswaardetheorie voor ons hebben Dr. Bakker eenerzijds zich baseert op het werk van Schmidt en dat anderzijds den voorstanders van de vervangingswaardetheorie juist door anderen verweten is zich op Schmidt te baseeren — dat dus de critici onderling zoo sterk van meening verschillen, dat zij tegelijkertijd uit Schmidt redeneerend onze theorie critiseeren en haar zelf verwijten op Schmidt te steunen, kan de voorstanders toch slechts tot tevredenheid stemmen.

Een dergelijk zeer principieel meeningsverschil onder de critici bewijst toch dat op minstens een punt — en wel een principieel punt — de critiek niet voldoende gefundeerd is.

§ 9. Dr. Bakker meent, dat ook uit mijn definitie van het inkomensbegrip een weerlegging van de vervangingswaarde-theorie volgt. (M.A.B. pag. 68, 2e kolom boven). Deze opvatting ontstaat door verkeerd citeeren van de zijde van Dr. Bakker.

Op pag. 68, t.a.p. geeft Dr. Bakker als mijn inkomensdefinitie het bedrag „dat nog juist kan worden verteerd zonder het vermogen aan te tasten.” Hiervoor verwijst hij naar „Bedrijfs-economie”, pag. 248. Inderdaad treffen we deze definitie t.a.p. op pag. 248 gecursiveerd aan, maar één regel boven het gecursiveerde staat als slot van een discussie:

„..... en dus kan men kortweg (ter plaatse niet gecursiveerd. S. K.) definieeren”

en dan volgt bovenstaande geciteerde formule. Men heeft hier te doen met een beknopte herhaling van hetgeen één pagina vroeger (pag. 247) meer volledig staat en dat ik hier nog eens herhaal:

„Het maximale vermogensinkomen is dat inkomen, dat kan worden verteerd zonder het vermogen, dat opzettelijk blijvend ter beschikking van het productieproces is gesteld, te doen verminderen.”

Deze definitie staat ter origineele plaatse vetgedrukt.

De woorden „opzettelijk blijvend ter beschikking van het productieproces is gesteld”, geven mijn vermogensbegrip en inkomensbegrip toch wel een gansch ander karakter dan dat van een bedrag verkregen door het saldeeren van een willekeurige balans, dat Dr. Bakker er op grond van een onnauwkeurig citaat aan toekent!

Ten overvloede doe ik nog opmerken dat t.a.p. op pag. 247 boven uitdrukkelijk is gezegd, dat ieder inkomensbegrip het element van „verschil tusschen opbrengstwaarde en vervangingswaarde” zal moeten bevatten, zulks in volkomen afwijking van het inkomensbegrip dat Dr. Bakker mij toeschrijft.

Om niet te uitvoerig te worden onthoud ik mij hier verder van nadere positieve discussie, totdat dit t.z.t. mocht blijken noodzakelijk te worden.

§ 10. Dr. Bakker stelt, zooals wij gezien hebben, dat bij een inperking van het aanbod de prijs zal stijgen en dat dientengevolge iedere bedrijfshuishouding een evenredige inperking van haar voorraad zal bewerkstelligen. Dr. Bakker meent, dat dit in overeenstemming is met de practijk en merkt dienaangaande op:

„(Het voorbeeld dat ik hier geef is niet gezocht, integendeel zal zich regelmatig voordoen, voornamelijk ten opzichte van agrarische grondstoffen en producten. Als de katoenogst gering is, stijgt de prijs van ruwe katoen, de katoenspinner koopt kleinere hoeveelheden dan anders en spint fijnere garens, die meer arbeid vereischen, de wever koopt minder garens dan anders en maakt fijnere weefsels, enz., en omgekeerd.)⁹⁾

Het is den Heer Bakker niet gelukt de verschijnselen, die hij empirisch heeft waargenomen, theoretisch te doorschouwen.

Bij eenig nadenken blijkt het, dat men hier te maken heeft met een probleem van kwantitatieve verhoudingen, waarover in „Bedrijfs-economie” in § 34 e.v. uitvoerig is gesproken. Ik mag den Heer Bakker naar deze paragrafen verwijzen zonder te dezer plaatse in herhaling te treden.

Hier wil ik er slechts op wijzen, dat deze vraagstukken slechts in verwijderd verband staan met de waarde- en kostprijstheorie en voorzover zij dit doen den Heer Bakker — naar mijn meening althans — in het ongelijk stellen.

Wat toch stelt Dr. Bakker?

- 1°. De prijs van de katoen stijgt.
- 2°. De spinner koopt minder katoen en spint fijnere garens.
- 3°. De spinner gebruikt meer arbeid als gevolg van het gewijzigde productieproces.

Combineert men een en ander dan blijkt toch wel, dat door het meer gebruik van arbeid bij een ongeveer gelijk gebleven bedrag voor grondstoffen (= kleiner quantum bij stijgenden prijs) de kostprijs van het product gestegen zal zijn en dat de stelling van Dr. Bakker: opbrengstwaarde minus historische kostprijs is winst bij constante geldswaarde” hier bij nader onderzoek toch slecht verdedigbaar is. Voor het continuïteitsprobleem, dat hierin schuilt verwijst ik naar § 6.

§ 11. Zeer ernstig bezwaar moet ik verder maken tegen de volgende opmerking; Dr. Bakker spreekt n.l. over de uitkeerbaarheid van een surplus.

⁸⁾ Schmidt „Die organische Tageswertbilanz” pag. 359.

⁹⁾ M.A.B. pag. 68, 1e kolom beneden.

„De koopman kan n.l. *f* 200.— nieuw vermogen aan-trekken. Is dit irrationeel? Neen, want op dit oogenblik „ligt die *f* 200.— ergens zonder emploi.”¹⁰⁾

Hier spreekt Dr. Bakker dus met evenveel woorden uit, dat het opnemen van nieuw vermogen bij hem beslist wordt door de vraag of het elders braak ligt en dus niet door de vraag of het in het eigen complex rendabel kan worden aangewend.

Dit is wel een toepassing van het liquiditeitsbeginsel, die zijn fouten op de spits drijft! Ook bewijst Dr. Bakker hoe juist de opmerking — die men zeer uitdrukkelijk in „Bedrijfseconomie” kan vinden — is, dat loslaten van de vervangingswaarde leidt tot een verkeerd taxeren van toekomstige rendabiliteit.

Wonderlijk is ook, dat Dr. Bakker *f* 200.— vermogen wil opnemen en tegelijkertijd *f* 300.— doorgeven als consumptief eredit! ¹¹⁾

Zou hier de credietprijs wellicht nog een rol spelen?

En is het rationeel dat de producent zich uit hoofde van bepaalde boekhoudkundige opstellingen gaat bezighouden met bankierswerkzaamheden?

Mag ik ten aanzien van deze wonderlijke theorieën verwijzen naar het hoofdstuk „Financiering” in „Bedrijfseconomie” i.h.b. naar hetgeen daar gezegd is over kostenbeginsel tegenover liquiditeitsbeginsel en de differentiatie van de banken?

§ 12. Op pag. 69, 1e kolom boven stelt Dr. Bakker dat het niet gebruiken van de beroemde *f* 300.— niet rationeel zou zijn.

Indedaad! Maar hier blijkt nog eens duidelijk dat de Heer Bakker de typische functie die deze *f* 300.— in onze kapitalistische maatschappij vervullen over het hoofd heeft gezien: het optreden op de inkoopmarkt en het prikkelen van de productie tot expansie en tegelijkertijd het elimineeren van een deel van de productie van de concurrentie. (Zie § 3 boven).

Ook ik wil dus deze *f* 300.— gebruiken doch niet voor vertering, maar voor uitbreiding van de productie of het opgebruiken van voorraden, wat in de omstandigheden die Dr. Bakker stelt zoo noodig is. Hetgeen de Heer Bakker hier voorstelt is het ontwikkelen van een zeer ernstige inflationistische haussepolitiek, die weliswaar in de jaren vóór 1929 is voorgekomen, maar waarvan — als puntje bij paaltje komt — Dr. Bakker toch onmogelijk de verdediging op zich zal willen nemen!

Voor het overige wil ik hier geen debat over conjunctuurtheorie ontketen tenzij het verdere verloop van het debat dit nuttig zou doen blijken.

§ 13. Het geheele betoog van pag. 69, 2e kolom is slechts mogelijk geworden doordat Dr. Bakker wel de rekeningen Kas, Goederen enz., maar de rekening Winst op Goederen niet heeft gesaldeerd! Zij wijst een debetsaldo aan van *f* 350.—! En nu lezen we op pag. 251 „Bedrijfseconomie” gecursiveerd:

„bij productie met verlies wordt het verlies onmiddellijk afgeboekt.”¹²⁾

Als we deze *f* 350.— onmiddellijk afboeken komen we precies tot de *f* 650.— van Dr. Bakker! Ik geloof hier niet verder op in te hoeven gaan.

Alleen merk ik hier wederom op, dat ik slechts om Dr. Bakker tegemoet te komen, hiervan melding maak. Bedrijfseconomische theorie afleiden uit boekhoudkundige opstellingen is het paard achter den wagen spannen zooals reeds betoogd is in § 2 van dit artikel.

§ 14. Op pag. 70, 1e kolom spreekt Dr. Bakker over de bijzondere eischen, die mijn boekingsvoorschriften aan de boekhouding stellen. Hij ziet over het hoofd, dat ik in „Bedrijfseconomie” uitdrukkelijk heb gesteld, dat de journaalposten slechts schema's voorstellen.

¹⁰⁾ M.A.B. pag. 68, 2e kolom beneden. De lezer, wien het hier gegeven citaat te kort is, leze het in origineel nog eens door.

¹¹⁾ M.A.B. pag. 68, 2e kolom beneden.

¹²⁾ Voor theoretische afleiding zie t.a.p.

(Men zie t.a.p. § 93 en het begin van dit artikel.)

Het is ieder deskundige bekend, dat we in de toepassing van de methode der standaardkosten een boekhoudsysteem bezitten dat zonder bijzondere moeilijkheden, de theorie van de vervangingswaarde realiseert.

Ik kan er te dezer plaatse niet nader op ingaan, maar studeerenden mogen zich rekenschap geven van de volgende stelling:

De theorie van de vervangingswaarde vindt haar hoogste toepassing in goed berekende kostenstandaarden.

In „Bedrijfseconomie” is dit niet nader behandeld, omdat deze quaestie buiten het kader van het boek valt.

Er zou nog veel tegen het artikel van Dr. Bakker kunnen worden aangevoerd. Rechter meen ik niet te veel ruimte van de redactie noch te veel geduld van den lezer te mogen vergen.

Ik vlei mij intusseken met de hoop toch wel eenige stof voor een vruchtbaar debat te hebben aangedragen en zodoende met Dr. Bakker te hebben medegewerkt aan het verdiepen van de inzichten in een van de moeilijkste problemen van onze wetenschap.

S. KLEEREKOPER

EENIGE BEDRIJFSECONOMISCHE AANTEKENINGEN OMTRENT MIJNBEDRIJVEN

Hoewel mijnbedrijven in Nederland betrekkelijk weinig voorkomen, is het toch niet van belang ontbloot hierover iets meer te weten, daar toch vele Nederlanders, al is het slechts via beleggingen, bij mijnen geïnteresseerd zijn. Niet in de laatste plaats door het vrij groote belang dat Indië bij dit soort bedrijven heeft. Bovendien is het interessant na te gaan welken invloed de eigenaardigheden ervan hebben op eenige vraagstukken, waarmede de accountant in aanraking komt.

Het zal den lezers van dit blad voldoende bekend zijn, dat delfstoffen in zeer verschillende vormen voorkomen en dat de winning eveneens zeer verschillend is. De meest voorkomende vormen voor erts zijn die in meer of minder loodrechte aders, die al of niet aan de oppervlakte komen, waarbij het erts meestal aan hard gesteente is gebonden. Men spreekt in dit geval van primair voorkomen van het erts. Winning van de delfstof moet hier geschieden door het maken van gangen en dan het daartusschen gelegen erts zooveel mogelijk weg te halen, daarbij het uitgeputte gedeelte zoo goed mogelijk weer opvullend, om instortingen te voorkomen.

De delfstof kan echter ook in water gevormd zijn, zooals kolen of door verweering zijn weggespoeld zooals b.v. goud en tin. Zij komt dan in groote vlakke lagen voor, meer of minder diep onder de oppervlakte (alluviaal voorkomen). Opsporing moet nu plaats vinden door boren. Hoe meer en zuiverder men boort, hoe beter men de uitbreiding en dikte, resp. het gehalte der laag kan bepalen. Winning kan in dit geval op verschillende wijzen plaats vinden. Ligt de delfstof niet diep onder de oppervlakte, dan kan onder bepaalde omstandigheden afgraven of wegspoelen der bovenlaag het gemakkelijkst zijn. Zit de delfstof dieper, dan zal men veelal moeten werken als in kolennijnen het geval is.

Petroleum kan meestal op zeer eenvoudige wijze ontgomen worden, n.l. door het boren van een gat in den grond. Overdruk doet de vloeistof, waarnaar men zoekt met kracht naar boven spuiten. Bij jodium, steenzout e.d. treft men nog wel andere ontginningsmethoden aan, in Boreulo b.v. door oplossing van het zout en oppompen der verkregen oplossing.

Vrijwel alle mijnbedrijven vereischen niet onbelangrijke voorbereidingskosten om de ligging der delfstof en haar technische- en economische winbaarheid vast te stellen. (prospecteren, exploreeren). Geluk speelt hierbij veelal een groote rol. (mining is chance) en het zal den lezer niet verwonderen, dat